

Jämviktsarbetslöshet

– vad, hur och varför?

Författare: Niklas Blomqvist

1. Inledning

Jämviktsarbetslösheten är ett viktigt men omdiskuterat begrepp som används som tankeram för att förstå arbetsmarknaden och förklara hur politiska reformer kan tänkas påverka arbetslösheten. Jämviktsarbetslösheten används för att analysera behovet av penningpolitik och utrymmet för finanspolitik. Det innebär att en felaktig uppskattning av nivån på jämviktsarbetslösheten kan leda till brister i den förda finanspolitiken och i Riksbankens räntesättning.

Den här rapporten är ett försök att förstå hur Konjunkturinstitutet, Riksbanken och Finansdepartementet beräknar jämviktsarbetslösheten. I rapporten utreder jag huruvida löne- och inflationsutvecklingen styrker uppskattningen av jämviktsarbetslöshetens nivå under olika perioder samt diskuterar om viktiga faktorer som påverkar jämviktsarbetslösheten saknas. Syftet är att visa på osäkerheten kring begreppet och peka på att beräkningarna av jämviktsarbetslösheten kan få betydelse för utformningen av den ekonomiska politiken, trots att det finns en medvetenhet kring svårigheten att uppskatta dess nivå. Rapporten baseras på dessa tre myndigheters mest utförliga publicerade beskrivningar av jämviktsarbetslösheten.

En slutsats är att nivån på jämviktsarbetslösheten överskattas av myndigheterna och att ersättningsgraden vid arbetslöshet ges för stor vikt vid beräkningarna. Samtidigt saknas utförligare behandling av betydelsen av persistenseffekter för jämviktsarbetslösheten samt den potentiella effekt välfärdssatsningar kan ha på nivån för densamma. Detta är problematiskt då det kan leda till felaktiga eller ofullständiga policyförslag.

2. Jämviktsarbetslösheten i teorin

2.1 Begreppet jämviktsarbetslöshet

Jämviktsarbetslöshet är ett begrepp som är ungefär liktydigt med en långsiktigt ”hållbar” nivå på arbetslösheten. Med hållbar menar man ofta en nivå som på lång sikt är förenlig med stabil inflation som matchar inflationsförväntningarna. Det innebär att om Riksbanken har ett trovärdigt inflationsmål på 2 procent så är jämviktsarbetslösheten den nivå som arbetslösheten ligger på när inflationen ligger stabilt runt 2 procent. Det är även den nivå vi kan förvänta oss att den verkliga, observerbara, arbetslösheten kommer att röra sig mot, förutsatt att ekonomin inte utsätts för några störningar. Jämviktsarbetslösheten går inte att observera utan är ett teoretiskt begrepp som kommer från det observerbara sambandet mellan faktiskt arbetslöshet och inflation. Jämviktsarbetslösheten påverkas i teorin av strukturella faktorer, så som hur väl arbets- och produktmarknaderna fungerar. Därför kommer den att variera över tid.

Även om jämviktsarbetslösheten inte kan observeras, och även om det kanske till och med är tveksamt ifall det finns en exakt nivå på jämviktsarbetslösheten (Espinosa-Vega, 1997) så spelar den en stor roll för synen på svensk ekonomi och den ekonomiska politikens utformning. Myndigheter som Konjunkturinstitutet, Riksbanken och Finansdepartementet använder jämviktsarbetslösheten som en tankeram, för att förklara hur vi kan förstå arbetsmarknaden, inflationsförändringar och för hur olika politiska reformer påverkar arbetslösheten.

Detta innebär att sättet jämviktsarbetslösheten beräknas på blir viktigt för de policyrekommendationer som myndigheter gör. I Riksbankens fall blir synen på jämviktsarbetslösheten även viktig när det kommer till utvärderingen av den egna räntepolitiken¹.

2.2 Utvecklingen av jämviktsarbetslösheten i ekonomisk teori

Idén om en ”naturlig” nivå på arbetslösheten härleds ofta till Edmund Phelps² (1967) och Milton Friedman (1968). Deras texter kom som en kritik av ”Phillipskurvan”, som ansågs visa att politiker kunde välja mellan låg arbetslöshet och hög inflation eller hög arbetslöshet och låg inflation. Phelps och Friedman visade, i en teoretisk modell, att detta var långsiktigt omöjligt. Det gick förvisso att sänka arbetslösheten under sin ”naturliga nivå” på kort sikt, men detta skulle på lång sikt resultera i accelererande inflation och en återgång till den högre, naturliga, nivån på arbetslösheten (Phelps, 1995).

Robert Lucas med flera utvidgade under 70-talet Phelps och Friedmans kritik genom att införa rationella förväntningar i modellen (vilket utvecklades till Real Business Cycle-modeller). Därmed visade de, teoretiskt, att arbetslösheten inte ens på kort sikt gick att förändra med finans- eller penningpolitik. Det enda sättet att sänka arbetslösheten var via så kallade strukturreformer. Det vill säga genom att öka konkurrensen på produktmarknaden, minska fackens inflytande, samt minska ersättningen vid arbetslöshet (Phelps, 1995).

Trots att RBC-modellerna fick stort genomslag stretade verkligheten emot. Empiriskt gick det fortfarande att observera, åtminstone kortsiktiga, effekter av räntepolitik på arbetslösheten (se t ex Mankiw, 2001 och Blanchard, 1995). Riksbanken och Konjunkturinstitutet använder sig nu av nykeynesianska modeller där man i RBC-modeller infört prisrigiditeter³ och imperfekt konkurrens⁴ på produktmarknaden. Nykeynesianska modeller innebär att marknader tillfälligt kan vara i obalans. Detta öppnar återigen upp för aktiv räntepolitik som något som påverkar arbetslösheten på kort sikt.

2.3 Sökmodeller

En av de dominerande modellerna som används för att diskutera jämviktsarbetslöshet är den så kallade sökmodellen. Den har utvecklats av Peter Diamond, Dale Mortensen och Christopher Pissarides. I modellen söker arbetstagare lediga jobb och arbetsgivare söker efter arbetstagare. Om en arbetstagare hittar ett ledigt jobb kommer arbetstagaren och arbetsgivaren att förhandla om den förväntade vinsten av matchningen.

Flödena mellan arbetslöshet, arbete och ej i arbetskraften är det som skapar jämviktsarbetslösheten i modellen. Flödet från arbetslöshet till arbete bestäms av hur många vakanser företagen har och hur mycket arbetslösa anstränger sig för att söka jobb, samt vilken

---

¹ Om Riksbanken menar att den genomsnittliga arbetslösheten 1999-2006 är identisk med jämviktsarbetslösheten, så säger de också samtidigt att inflationen under denna period (åtminstone ur ett stabiliseringspolitiskt perspektiv) inte varit för låg.

² Phelps själv intygar att idén om en ”naturlig nivå” på arbetslösheten fanns innan han och Friedman skrev om detta. Idén att inflationen inte påverkade jämviktsnivån hade lanserats av Abba Lerner på 1940-talet och William Fellner på 1950-talet.

³ Prisrigiditeter innebär att alla företag inte direkt kan ändra priset på sina varor eller tjänster till det optimala om efterfrågan plötsligt ökar eller minskar. Istället kan företagen endast förändra priserna gradvis. Detta kan bero på att det finns en kostnad i att ändra priset, eller på att t ex kontrakt för löner löper över längre perioder, vilket gör det svårt att anpassa sig snabbt.

⁴ Imperfekt konkurrens innebär att ett företags produkter eller tjänster inte direkt kan jämföras med eller ersättas av ett annat företags produkter eller tjänster.

reservationslönen de arbetslösa har. Både vakanser och sökansträngning beror på hur stor vinsten (produktionen) av en matchning är och hur den fördelas mellan arbetaren och företaget. Flödet från arbete till arbetslöshet (separationsgrad⁵) bestäms ofta utanför modellen (Lindén, 2004, Hjelm, 2006 och Pissarides 2000).

Företagens efterfrågan på arbetskraft bestäms i modellen av vakanskostnaden⁶, separationsgraden, marginalprodukten⁷ och reallönen, vilken i sin tur bestäms av arbetarnas förhandlingsstyrka, a-kassan, matchningseffektivitet⁸ och andel nytillkomna i arbetskraften. Jämviktsarbetslösheten blir då den nivå på arbetslösheten som uppstår när flödet från arbetslöshet till arbete är lika stort som flödet från arbete till arbetslöshet (Lindén, 2004, Hjelm, 2006 och Pissarides 2000).

Konjunkturen eller penningpolitiken påverkar inte långsiktig jämvikt i sökmodellen. Däremot kan arbetsmarknadens parter, samt finanspolitiken påverka denna. Arbetsmarknadens parter kan hålla nere reallöneökningarna för att minska jämviktsarbetslösheten. Sänkt a-kassa är ett exempel på finanspolitik som kan tvinga ner reservationslönen och öka sökintensiteten hos arbetslösa och därmed minska jämviktsarbetslösheten.

3. Hur beräknas jämviktsarbetslösheten?

Oavsett om det gäller Konjunkturinstitutets, Riksbankens eller Finansdepartementets beräkningar av jämviktsarbetslösheten, finns det några gemensamma nämnare. Beräkningarna är en mix av ekonometriska modellberäkningar och egna bedömningar baserat på statistik över arbetslöshet, inflation och andra indikatorer på resursutnyttjande. Sökmodellen används sedan som teoriram för att bedöma jämviktsarbetslöshetens nivå genom indikatorerna på resursutnyttjande och strukturella förändringar. Alla tre gör först en uppskattning, baserad på statistik och ekonometriska modeller, av nivån på jämviktsarbetslösheten 2006. Valet av 2006 beror på att arbetslösheten bedöms varit nära sin jämvikt det året, vilket påpassligt sammanfaller med regeringsskiftet. Sedan gör de en uppskattning av hur mycket jämvikten borde ha förändrats som en konsekvens av Alliansregeringens reformer från 2007 och framåt, samt exogena förändringar, som demografi. Här lägger alla tre störst vikt vid förändringen av ersättningsnivån vid arbetslöshet.

Detta tillvägagångssätt är förmodligen klokare än att lita på enbart en viss modell, men gör det samtidigt svårt att förstå exakt hur de olika myndigheterna kommer fram till sina respektive nivåer på jämviktsarbetslösheten. Det innebär även att beräkningarna av jämviktsarbetslösheten är beroende av val av utgångspunkt för de empiriska beräkningarna (1999-2006), vilken nivå jämviktsarbetslösheten beräknas ha varit då, samt hur stor vikt som läggs vid den förra regeringens reformer. Att bedömningarna är behäftade med stor osäkerhet, och ska tolkas försiktigt, erkänns också, men risken finns att osäkerheten kring beräkningarna underskattas.

---

⁵ Andelen i arbete som i modellen blir arbetslösa varje period.

⁶ Kostnaden för företaget att öppna upp en ledig tjänst. Tjänsten kan tillsättas när en arbetssökande matchas med företaget.

⁷ Vinsten av att fylla en vakans. Vinsten delas mellan arbetaren och företaget.

⁸ Hur lätt det är för företag att tillsätta en ny tjänst och hur lätt det är för arbetslösa att hitta ett arbete. Desto lättare för företagen att hitta arbetskraft, desto mer värdefullt är det att öppna upp vakanser. Om det är lättare för arbetslösa att hitta arbete kommer arbetslösheten också vara lägre för en given nivå vakanser.

De ekonometriska modeller som används är olika varianter av unobserved component (UC) och structural vector autoregression (SVAR). I detta avsnitt går vi först igenom hur jämviktsarbetslösheten beräknas i dessa modeller för att sedan beskriva hur Konjunkturinstitutet, Riksbanken och Finansdepartementet specifikt beräknar jämviktsarbetslösheten.

3.1 Unobserved Component

Kortfattat är UC en ekonometrisk modell med, i vårt fall, variabler som anses förklara förändringar i arbetslöshet. Den del av arbetslösheten som sedan inte kan förklaras av modellen räknas som jämviktsarbetslöshet.

Konjunkturinstitutet och Finansdepartementets versioner använder sig av en Phillipskurva för att förklara arbetslöshet. I dessa modeller observeras inflation och arbetslöshet. Om inflationen ökar är det, enligt Phillipskurvan, ett tecken på att faktisk arbetslöshet ligger under jämviktsarbetslösheten. Genom att observera hur inflationen påverkas av arbetslösheten går det att hitta den icke-observerade jämviktsarbetslösheten (Hjelm & Jönsson, 2010, Lindblad & Sellin, 2008 och Mossfeldt & Österholm, 2010).

Inflation kan till viss del förklaras av förra periodens inflation och av utbudsvariabler (oljepris, KPIX, förändring i relativa importpriser och förändringar i real växelkurs). Den del som återstår, den oförklarade delen av inflationen, kan förklaras av arbetslöshetsgapet. Genom att mäta flera perioder där inflationen antingen är högre eller lägre jämfört med föregående period kan modellen beräkna en specifik nivå på arbetslöshetsgapet. Är inflationen, som inte förklaras av förra periodens inflation och av utbudsvariablerna, högre är arbetslöshetsgapet negativt. Är inflationen lägre är arbetslöshetsgapet positivt och om inflationen inte förändras från en period till en annan är arbetslöshetsgapet noll.

Slutligen beräknas vad arbetslösheten hade varit om arbetslöshetsgapet legat på noll. I varje period kan modellen se vilken del av arbetslösheten som beror på att inflationen inte nått sitt mål. Den delen dras bort och det som återstår varje period är den arbetslöshet som skulle varit vid konstant inflation och avsaknad av chocker till ekonomin. Detta utgör jämviktsarbetslösheten. En korrekt bedömning av arbetslöshetsgapet förutsätter kontroll för rätt variabler och att ingen viktig förklaringsfaktor till arbetslösheten missats.

3.2 SVAR

SVAR-modeller används för att beräkna hur olika variabler inverkar på varandra på kort och lång sikt. Exempel på vad en modell kan förklara är hur inflation, arbetslöshet, BNP och reala löneökningar påverkar varandra. För att beräkna hur dessa variabler påverkar varandra används tidsseriedata över så långa perioder som möjligt. På förhand görs ett antal restriktioner i modellen där vissa variabler inte tillåts ha antingen kort- eller långsiktiga effekter på andra variabler. Dessa restriktioner görs på teoretisk grund. Om, till exempel, inflationen i teorin inte bör ha några långsiktiga effekter på arbetslöshet och BNP sätts en sådan restriktion i modellen. Vilka förändringar som beror på vilka chocker kan härledas i modellen tack vare dessa restriktioner.

Efter att ha gjort antaganden om vilka variabler som påverkar vilka på lång sikt används SVAR-modellen för att fastställa vilka förändringar i tidsserierna som beror på vilka chocker. Genom modellen går det att se hur de olika tidsserierna svarar på en chock till en specifik variabel. Sedan beräknas kort- och långsiktiga konsekvenser av de olika chockerna. I varje period kan man se hur de olika variablerna ”chocker” arbetslösheten. De chocker som ses som

tillfälliga dras av från den faktiska arbetslösheten. Återstående del är arbetslösheten utan chocker till ekonomin, det vill säga jämviktsarbetslösheten. För att beräkningarna ska stämma gäller det att modellen har korrekta antaganden över huruvida vissa variabler påverkar andra på lång sikt eller ej.

3.3 Jämförelse UC och SVAR

SVAR-modellerna urskiljer ekonomiska störningar som betraktas som temporära och beräknar vad arbetslösheten hade varit i avsaknad av störningarna. För att göra detta bestäms relationen mellan olika variabler på förhand. Vissa tillåts ha långsiktiga effekter på andra variabler, medan vissa endast tillåts ha kortsiktiga effekter. UC-modellerna använder sig av det faktum att observerbara variabler såsom arbetslöshet och inflation har ett teoretiskt samband med den icke-observerbara jämviktsarbetslösheten. Tabell 3.1 visar att de viktigaste variablerna är gemensamma för beräkningarna av alla UC- och SVAR-modeller.

Tabell 3.1: Jämförelse av UC- och SVAR-modellerna

Variabler som ingår i modellerna	SVAR 1 ⁹	SVAR 2 ¹⁰	UC 1 ¹¹	UC 2 ¹²
Arbetslöshet	✓	✓	✓	✓
Inflation	✓	✓	✓	✓
BNP	✓	✓	✓	✓
Reala löneökningar	✓	✓		
Real växelkurs			✓	✓
Löneandel		✓		
Relativa importpriser			✓	✓
KPIX			✓	
Oljepris			✓	
Produktivitet				✓

Båda modellerna är förvisso empiriska beräkningar av jämviktsarbetslösheten, men båda vilar på teoretisk grund. Det går inte att försäkra sig om att UC-modeller kontrollerat för rätt variabler eller att SVAR-modeller har korrekta restriktioner. I båda fallen måste tidigare teoretisk och empirisk kunskap användas som argument för att modellerna är korrekta.

3.4 Viktiga variabler i beräkningen av jämviktsarbetslösheten

Innan vi går in på hur de olika myndigheterna beräknar jämviktsarbetslösheten kan det underlätta med en kort sammanfattning av viktiga variabler som används i beräkningarna. Tabell 3.2 visar vilka variabler myndigheterna använder i sina beräkningar av jämviktsarbetslösheten. Vissa används som indikatorer på om resursutnyttjandet är ansträngt, och arbetslösheten därmed under sin jämvikt, eller inte. Andra variabler används i myndigheternas teoretiska modeller för att beräkna jämviktsarbetslösheten. Vissa av indikatorerna på resursutnyttjandet kan även finnas med i sökmodellerna.

⁹ Fabiani et al. (2001). Konjunkturinstitutet hänvisar till denna.

¹⁰ Finansdepartementet (2011).

¹¹ Hjelm och Jönsson (2010). Konjunkturinstitutet och Finansdepartementet hänvisar till denna. Mossfeldt och Österholm (2010) baserar sin modell på Hjelm och Jönsson (2010).

¹² Lindblad och Sellin (2008). Riksbanken och Finansdepartementet hänvisar till denna.

Tabell 3.2: Variabler som används för att beräkna jämviktsarbetslösheten

Variabler	Konjunkturinstitutet	Finansdepartementet	Riksbanken
Indikatorer på resursutnyttjande			
Arbetskraftsbrist	✓	✓	✓
Arbetskraftsefterfrågan på svaga grupper		✓	
Företagens lönsamhet	✓		
Genomsnittlig arbetslöshet			✓
Genomsnittlig arbetslöshetstid	✓	✓	
Inflation	✓	✓	✓
Långtidsarbetslöshet	✓		
Löneutveckling	✓		✓
Rekryteringsproblem		✓	
Rekryteringstid	✓	✓	✓
Sökintensitet	✓		
Vakansgrad	✓	✓	✓
Variabler vars effekt beräknas teoretiskt			
Arbetskraftens sammansättning	✓	✓	✓
Arbetsmarknadspolitiska program	✓	✓	✓
Ersättningsgrad vid arbetslöshet	✓	✓	✓
Jobbskatteavdraget	✓	✓	✓
Lägstalöner	✓		
RUT/ROT	✓	✓	✓
Separationsgrad ¹³	✓		
Sjukförsäkring	✓	✓	✓
Socialavgifter	✓	✓	

Källa: Lönebildningsrapporten, 2014, Konjunkturläget, juni 2015, Penningpolitisk rapport, juli 2012 och Finansdepartementet, 2011.

Arbetskraftsbrist, andel företag med brist på arbetskraft, visar tillsammans med arbetskraftsefterfrågan på grupper med svag ställning på arbetsmarknaden, rekryteringsproblem och rekryteringstid på hur svårt företag har att hitta arbetskraft. Desto svårare det är, desto högre löner måste företagen erbjuda, vilket kommer återspeglas i inflationen eller vinstmarginalerna. Genomsnittlig arbetslöshetstid och långtidsarbetslöshet reflekterar hur svårt det är för arbetslösa att hitta ett arbete. Är arbetslösheten lägre än sin jämvikt är det lätt att hitta jobb, vilket ökar arbetarnas förhandlingsstyrka och därmed lönerna. Sökintensiteten förväntas öka när skatten på arbete eller ersättningsgraden vid arbetslöshet sänks. Därmed används sökintensitet i alla sökmodeller, men Konjunkturinstitutet tittar även på denna variabel, direkt, som en indikator på arbetsmarknadsläget.

¹³ Andelen sysselsatta som går från sysselsättning till arbetslöshet under en viss period. Arbetskraftens sammansättning är en av de faktorer som påverkar separationsgraden.

När dessa variabler används som indikatorer på resursutnyttjande kan det vara bra att ha i åtanke att huruvida de avviker från "normalläget" i ekonomin beror på vad normalläget är. Det i sin tur påverkas av hur mycket inflationen avviker från inflationsförväntningarna. Vi kan t ex förvänta oss att brist på arbetskraft sker vid en högre nivå på arbetslösheten om inflationen under en längre period legat under inflationsförväntningarna än om inflationsmålet uppnåtts.

En förändring av vilka som är del av arbetskraften beräknas påverka jämviktsarbetslösheten. Exempelvis ökade Alliansens reformer andelen sjuka i arbetskraften och då sjuka har svårare att få jobb riskerar det att öka arbetslösheten. Arbetskraftens sammansättning påverkas även av demografin. Arbetslösheten är olika i olika åldersintervall och för inrikes- och utrikes födda. En förändring av andelen människor i olika grupper bör påverka arbetslösheten. Därför kan förändringar i migration eller en åldrande befolkning påverka jämviktsarbetslösheten.

Arbetsmarknadspolitiska program, som arbetsmarknadsutbildning, praktikplatser och anställningsstöd kan i teorin ha olika effekter på jämviktsarbetslösheten. Potentiellt kan de förbättra matchningen på arbetsmarknaden och därmed sänka arbetslösheten. Det är också möjligt att subventionerade jobb tränger undan osubventionerade jobb samtidigt som personerna i de arbetsmarknadspolitiska programmen söker jobb mindre aktivt på grund av programdeltagande. Finansdepartementet (2011) som går djupast i sin beräkning av effekten av arbetsmarknadspolitik bedömer dock att den sammantagna effekten blir att jämviktsarbetslösheten minskar.

Enligt sökmodellen går effekten på jämviktsarbetslösheten av sänkt ersättningsgrad vid arbetslöshet dels genom att arbetslösa söker arbete mer aktivt och dels genom att arbetarna sänker sina lönekrav och företagen därmed vill anställa fler. Samma effekt beräknas uppstå tack vare jobbskatteavdraget.

3.5 Konjunkturinstitutet

Då Konjunkturinstitutet använder sig av potentiell BNP¹⁴ för att beräkna reformutrymmet kan synen på jämviktsarbetslösheten påverka synen på vilken finanspolitik som är möjlig, och lämplig, att genomföra. Konjunkturinstitutet utgår i sin beräkning av jämviktsarbetslösheten från när arbetsmarknaden senast var i jämvikt. Enligt deras bedömning skedde detta någon gång under åren 2006 och 2007. Skälet är att inflationen, mätt som KPI, i slutet av 2007 steg till över 2 procent, vilket anses tyda på att arbetslösheten i slutet av 2006 låg strax under jämviktsarbetslösheten. Även andra indikatorer, såsom arbetskraftsbrist, löneutveckling, rekryteringstid och vakansgrad visar enligt Konjunkturinstitutet på detta. Arbetslösheten sjönk från 7,6 procent i början av 2006 till 5,9 procent i slutet av 2007. Utifrån detta uppskattar Konjunkturinstitutet att jämviktsarbetslösheten var 6,7 procent 2006/2007.

Konjunkturinstitutet visar att olika UC-modeller ger snarlikt resultat men utan att låta någon enskild modell vara avgörande för beräkningen (Lönebildningsrapporten, 2014).

Efter finanskrisen 2008 finns det, enligt Konjunkturinstitutet, en del indikatorer på att jämviktsarbetslösheten ökat något. Andelen som lämnar sina anställningar har ökat, vilket bland annat beror på att andelen tidsbegränsade anställningar har ökat. Enligt Konjunkturinstitutet har strukturuomvandlingstakten ökat sedan 2008, när jobben inom industrin minskat till förmån för tjänstesektorn i snabbare takt än tidigare. Det har också skett en ökning i arbetsutbudet. Demografiska förändringar och Alliansens reformer, där t ex

---

¹⁴ Den BNP vi skulle haft om arbetslösheten, sysselsättningen och produktiviteten var på sin jämviktsnivå.

tidigare sjukskrivna istället betraktas som arbetslösa anses förklara delar av ökningen. Ett ökat arbetsutbud ökar jämviktsarbetslösheten på kort sikt, framför allt om den nya arbetskraften utgörs av grupper som i genomsnitt har svårare att få arbete (Lönebildningsrapporten, 2014).

Matchningen på arbetsmarknaden har även blivit sämre enligt Konjunkturinstitutet, vilket ökad rekryteringstid trots hög arbetslöshet tyder på. Arbetslösheten för personer med endast förgymnasial utbildning har stigit mer än för andra grupper. Matchningen mellan vilken arbetskraft företagen efterfrågar och vilka grupper som har ledigt arbetsutbud har således försämrats. Arbetslösas sökaktivitet har gått upp sedan 2007, vilket borde sänka jämviktsarbetslösheten enligt sökmodellen. Den långvariga lågkonjunkturen, med ökad långtidsarbetslöshet som följd, leder till ökad jämviktsarbetslöshet, då långtidsarbetslösa har lägre sökaktivitet och tappar delar av sitt humankapital under arbetslöshetsperioden (Lönebildningsrapporten, 2014).

Genom att använda sökmodellen som teoriram bedömer Konjunkturinstitutet att jämviktsarbetslösheten mellan 2006 och 2015 ökat från 6,7 procent till 6,9 procent. Samtidigt kommer flera av ovanstående effekter på jämviktsarbetslösheten mattas av på sikt. Långtidsarbetslösheten kommer sjunka när vi går ut ur lågkonjunkturen. Arbetsutbudet förväntas inte öka lika mycket från 2015 och framåt¹⁵. Strukturomvandlingen antas återgå till sin ”normala” takt. Samtidigt anser Konjunkturinstitutet att Alliansens reformer, främst den sänkta ersättningsgraden, får effekt på lönebildning och fortsatt effekt på sökaktivitet hos arbetslösa, vilket sänker jämviktsarbetslösheten. Konjunkturinstitutet bedömer därför att jämviktsarbetslösheten sjunker till 6,3 procent 2023 (se Tabell 3.3). Exakt hur stor del de olika reformerna har i denna minskning framgår dock inte men effekterna av sänkt ersättningsgrad beräknas på liknande sätt som Finansdepartementet och Riksbanken (Lönebildningsrapporten, 2014).

Tabell 3.3: Konjunkturinstitutets uppskattning av jämviktsarbetslöshet

År för uppskattning	Årets uppskattning av jämviktsarbetslösheten	2014 års uppskattning av jämviktsarbetslösheten
2023	-	6,3 (prognos)
2015	6,9	6,9 (prognos)
2014	6,9	6,9
2013	6,9	6,9
2012	6,9	6,8
2011	6,2	6,7
2010	6,5	6,7
2009	7,0	6,6
2008	5,7	6,6
2007	6,2	6,7
2006	-	6,7
2005	7,4	6,8
2004	6,5	6,9
2003	6,5	7,0
2002	6,5	7,1
2001	6,1	7,3

Källa: Lönebildningsrapporten och Konjunkturläget

¹⁵ Denna prognos och prognosen för jämviktsarbetslösheten justerades upp i Konjunkturläget, juni 2015, i ljuset av den ökade flyktinginvandringen.

Andra kolumnen i Tabell 3.3 visar Konjunkturinstitutets årliga uppskattning av jämviktsarbetslösheten från 2001 till 2015. Sista kolumnen i Tabell 3.3 visar 2014 års uppskattning av jämviktsarbetslösheten 2001-2014 samt prognoser för 2015 och 2023. Det är tydligt att uppskattningarna skiljer sig åt desto längre bakåt i tiden vi går. Vi kan också se att Konjunkturinstitutet 2014 menar sig tidigare ha överskattat nivån på jämviktsarbetslösheten 2005 och underskattat den 2007-2008.

3.6 Riksbanken

Riksbankens mål, utöver att hålla inflationen stabil runt 2 procent är "... att stabilisera produktion och sysselsättning runt långsiktigt hållbara utvecklingsbanor" (Penningpolitisk rapport, s. 45, juli 2012). En del i bedömningen av vad som är långsiktigt hållbart är beräkningen av jämviktsarbetslösheten. Riksbanken menar att jämviktsarbetslösheten 2006 var runt 7 procent. Detta då arbetslösheten 1999-2006 varierade mellan 6 och 8 procent. Man hänvisar till indikatorer på resursutnyttjandet för att leda en jämviktsarbetslöshet på 7 procent i bevis. 2000 och 2001 rådde det brist på arbetskraft, rekryteringstiderna i näringslivet var långa, vakansgraden och löneökningstakten var höga, vilket antyder att vi låg under jämviktsarbetslösheten under denna period. 2003 och 2004 var situationen den omvända, resursutnyttjandet var lågt och arbetslösheten 2004 var strax över 7 procent. Därför bedömer Riksbanken att jämviktsarbetslösheten under perioden 1999-2006 var mellan 6,5 och 7,5 procent. Ekonometriska modeller (UC och SVAR) ger likartade resultat (Penningpolitisk rapport, juli 2012).

Utifrån denna bedömning beräknar Riksbanken vilken effekt Alliansens reformer bör ha haft på jämviktsarbetslösheten och drar av detta från den nivå de uppskattade att jämviktsarbetslösheten var på 2006. Den genomsnittliga ersättningsgraden för arbetslösa bedöms ha sjunkit 8-13 procentenheter (varav 3 procentenheter kommer från Jobbskatteavdraget). Enligt olika studier på paneldata över OECD-länder bör en sänkning av a-kassan med en procentenhet minska jämviktsarbetslösheten med mellan 0,08-0,16 procentenheter. Således bör jämviktsarbetslösheten minska 0,6-2,1 procentenheter via den sänkta ersättningsgraden. Demografiska förändringar ökar dock jämviktsarbetslösheten med 0,6 procentenheter, så slutsatsen blir att jämviktsarbetslösheten framöver sjunker med 0-1,5 procentenheter (Penningpolitisk rapport, juli 2012). En mittpunkt för Riksbankens beräkning blir då en jämviktsarbetslöshet på 6,25 procent (Penningpolitisk rapport, juli 2012).

Riksbankens beräkning är snarlik Finansdepartementets. Största skillnaden är att Finansdepartementet menar att jämviktsarbetslösheten var lägre 2006, samt är mer detaljerade i sin genomgång av hur Alliansens reformer kan beräknas minska jämviktsarbetslösheten.

3.7 Finansdepartementet

Finansdepartementets syn på jämviktsarbetslösheten påverkar, precis som Konjunkturinstitutet, deras syn på behovet av stabiliseringspolitik och vilket reformutrymme som finns. Till skillnad från Konjunkturinstitutet och Riksbanken lägger Finansdepartementet större vikt vid modellskattningar. En SVAR-modell används, men avfärdas direkt, för att den påverkas för mycket av faktisk arbetslöshet. Tre UC-modeller med olika specifikationer ger jämviktsarbetslösheter på 5,8, 6,5 respektive 6,7 procent (Finansdepartementet, 2011).

Finansdepartementet bekräftar sedan dessa nivåer genom att titta på indikatorer på resursutnyttjandet. Arbetslösheten 2006 sjönk från 7,6 till 6,5 procent samtidigt som KPIF endast steg över 2 procent de sista månaderna av 2007, vilket tyder på att arbetslösheten 2006 inte var sådan att inflationen steg över sitt mål. Andra makroindikatorer visade, enligt

Finansdepartementet, också på att resursutnyttjandet 2006 var lägre än normalt. Exempelvis var vakanserna, rekryteringstiderna och arbetskraftsbristen stigande, men inte på så höga nivåer att resursutnyttjandet på arbetsmarknaden kunde sägas vara ansträngt. Bedömningen av Finansdepartementet blir att jämviktsarbetslösheten var 6,6 procent 2006 (Finansdepartementet, 2011).

Från denna utgångspunkt beräknar sedan Finansdepartementet vad jämviktsarbetslösheten kan förväntas bli 2020, när Alliansens reformer slagit igenom. Även Finansdepartementet använder här en sökmodell för att beskriva hur arbetsmarknaden antas utvecklas. Strukture reformer som a-kassan och jobbskatteavdraget, men även förändringar i arbetsmarknadspolitiken, lägre arbetsgivaravgift för ungdomar m.m., sänker jämviktsarbetslösheten med 2 procentenheter.

Lejonparten av sänkningen kommer från minskade ersättningsnivåer vid arbetslöshet, 1,1 procentenheter, och jobbskatteavdragen, 0,6 procentenheter. Här använder sig Finansdepartementet av samma studier över OECD-länder som Riksbanken gör för att mäta effekten av sänkt a-kassa. Finansdepartementet beräknar att Alliansens reformer av arbetsmarknadspolitiken minskar jämviktsarbetslösheten med 0,2 procentenheter. Införandet av nystartsjobb, där arbetsgivaren får ekonomiskt stöd för att anställa långtidsarbetslösa, särskilt anställningsstöd och instegsjobb beräknas minska arbetslösheten, samtidigt som nedskärningar av arbetsmarknadsutbildningen beräknas öka arbetslösheten. Den demografiska utvecklingen ökar jämviktsarbetslösheten med 0,4 procentenheter. Vi hamnar slutligen på en jämviktsarbetslöshet på 5 procent 2020 (Finansdepartementet, 2011).

Finansdepartementet räknar även med att den Socialdemokratiska regeringens reformer 2003-2006, bland annat maxtaxa i barnomsorgen och satsningar på utbildning och forskning, ska ha fortsatt påverkat sysselsättningen och jämviktsarbetslösheten efter 2006. Andra reformer, under Alliansen, som sänkt bolagsskatt och borttagen förmögenhetsskatt samt satsningar på utbildning och infrastruktur ska ha påverkat jämviktsarbetslösheten, men kvantifieras inte av Finansdepartementet på grund av att för få tidigare studier gjorts på liknande reformer (Finansdepartementet, 2011).

4. Håller beräkningarna av nivån på jämviktsarbetslösheten?

4.1 Nivån på jämviktsarbetslösheten 2006

Tittar vi på inflationsutvecklingen (Tabell 4.1) kan vi se Konjunkturinstitutet, Riksbanken och Finansdepartementet rätt i att inflationen sköt över sitt mål när arbetslösheten sjönk strax under 6 procent 2001 och 2002. Det är desto svårare att acceptera Riksbankens övre nivå på 7,5 procent för jämviktsarbetslösheten. Riksbankens egna beräkningar visar att resursutnyttjandet var lågt 2003 och 2004 då arbetslösheten var på 6,6 respektive 7,4 procent i genomsnitt. Att från ett lågt resursutnyttjande med en arbetslöshet på 6,6 procent hävda att jämviktsarbetslösheten kan ha varit så hög som 7,5 procent är orimligt. Även Konjunkturinstitutet och Finansdepartementet som landar på 6,6 respektive 6,7 procent ser ut att ha överskattat nivån. År 2003, då arbetslösheten var 6,6 procent, var trots allt resursutnyttjandet, mätt som vakansgrad, arbetskraftsbrist, genomsnittlig rekryteringstid och löneutveckling, lågt.

Om vi endast utgår från inflationen verkar en rimligare nivå på jämviktsarbetslösheten 2006 vara runt 6 procent. Detta gäller oavsett om arbetslöshet och inflation jämförs samma år, eller om arbetslöshet jämförs med nästa års inflation (då inflation kan ha en tendens att släpa efter). Inflationen, mätt som KPIF exklusive energi¹⁶, ligger stabilt runt 2 procent under 2007-2008 samtidigt som arbetslösheten är runt 6 procent (se Diagram 4.1). Används inflationen som indikator verkar arbetsmarknaden varit i jämvikt under 2007¹⁷ och första halvan av 2008, snarare än 2006. Endast 2001-2002 skjuter KPIF exklusive energi över inflationsmålet¹⁸ och då med en arbetslöshet på strax under 6 procent. Arbetslösheten under 2006-2008 hann inte heller sjunka till mer än 5,9 procent innan finanskrisen, samtidigt som KPIF exklusive energi höll sig kring 2 procent. Diagram 4.2 visar hur en arbetslöshet runt 6 procent över en period på 18 månader inte ser ut att ha lett till ökande inflation, utan inflationen fluktuerar runt målet på 2 procent.

Tabell 4.1: Inflation och arbetslöshet

År	Arbetslöshet (i procent)	KPIF exkl energi samma år	KPIF exkl energi året därpå	KPI samma år	KPI året därpå
2001	5,8	2,05	2,25	2,42	2,15
2002	6,0	2,25	1,59	2,15	1,94
2003	6,6	1,59	0,89	1,94	0,37
2004	7,4	0,89	0,63	0,37	0,46
2005	7,6	0,63	0,80	0,46	1,36
2006	7,0	0,80	1,67	1,36	2,23
2007	6,1	1,67	1,96	2,23	3,44
2008	6,2	1,96	2,08	3,44	-0,49

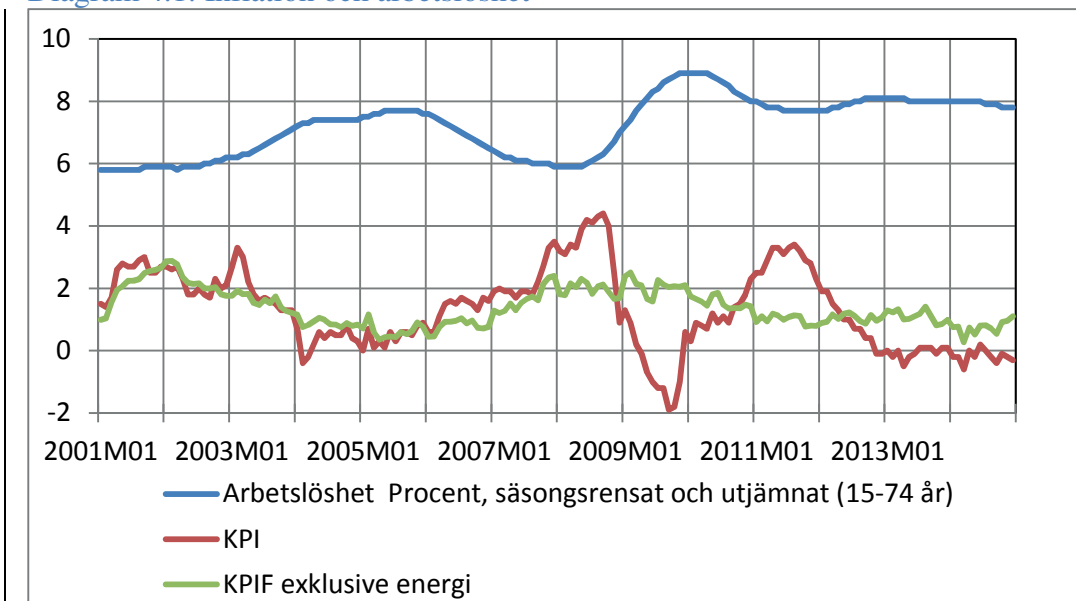
Källa: SCB

¹⁶ För beräkning av långsiktig jämvikt är KPIF exklusive energi mer intressant än KPI. Detta då jämviktsarbetslöshet är den nivå på arbetslösheten då lönerna ökar i en stabil och hållbar takt. Om oljepriset tillfälligt ökar kommer inflationen, mätt som KPI, att öka, vilket inte har med löneökningar att göra. Detsamma gäller räntehöjningar, vilka på kort sikt resulterar i ökad inflation, mätt som KPI.

¹⁷ Alliansens första reformer skedde 2007, men då dessa ska ha en långsiktig effekt på jämviktsarbetslösheten, via lönebildningen, bör de inte fått effekt redan 2007.

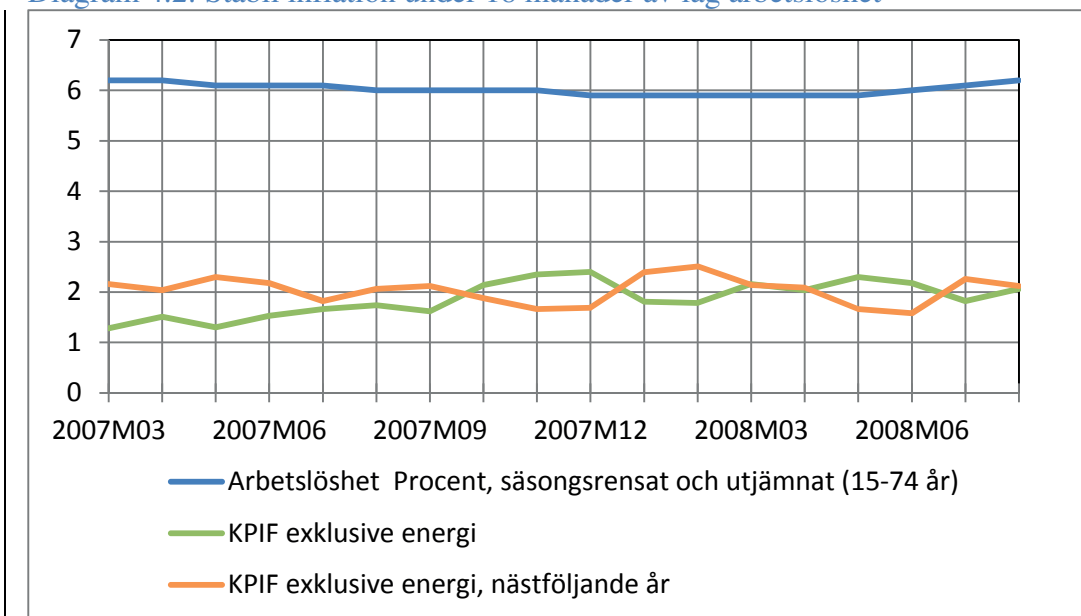
¹⁸ Fram till 2008 var det operativa inflationsmålet bestämt i KPIX, vilket innebar att det implicita målet för KPIF egentligen var cirka 2,3 procent och inte 2 procent (Lönebildningsrapporten 2008). Det kan därför argumenteras att Sverige i snitt inte sköt över inflationsmålet, mätt som KPIF exklusive energi, ens 2001-2002.

Diagram 4.1: Inflation och arbetslöshet

Källa: SCB

Diagram 4.2: Stabil inflation under 18 månader av låg arbetslöshet

Källa: SCB

Lars E.O. Svensson (2012 och 2014) får liknande resultat när han uppskattar nivån på felet i Riksbankens beräkning av jämviktsarbetslösheten. Till att börja med konstateras att den genomsnittliga arbetslösheten endast kan sägas vara en korrekt uppskattning av jämviktsarbetslösheten om inflationsförväntningarna och den faktiska inflationen sammanfallit. Andra indikatorer på resursutnyttjande, som Riksbanken använder sig av (se Tabell 3.2), visar endast hur denna avviker från en "normal" nivå, vilket i sig beror på hur väl inflationsförväntningarna och inflationen stämt överens. Svensson visar också att den genomsnittliga inflationen 1997-2011 legat 0,6 procentenheter under inflationsförväntningarna. Svensson använder sig sedan av två olika sätt för att visa hur Riksbanken överskattar jämviktsarbetslösheten (Svensson, 2012 och 2014).

Det första tillvägagångssättet är att använda den förväntningsutvidgade Phillipskurvan. Svensson beräknar lutningen på Phillipskurvan för Sverige och visar sedan att 0,6 procentenheters inflation under förväntningarna innebär att arbetslösheten 1997-2011 bör ha legat 0,8 procentenheter över jämviktsarbetslösheten. Samma beräkning, men för perioden 2000-2006 ger en överskattning på 0,7 procentenheter (Svensson, 2012 och 2014).

Det andra tillvägagångssättet Svensson använder sig av är att skatta en Phillipskurva utifrån Riksbankens uppskattning av jämviktsarbetslösheten och den faktiska arbetslösheten 1998-2011. Genom Phillipskurvan kan Svensson sedan se hur stort arbetslöshetsgapet hade varit om inflationen under perioden hade varit 2 procent och inte 1,4 procent. Resultatet är ett arbetslöshetsgap på minus 0,74 procentenheter, vilket betyder att Riksbanken överskattat jämviktsarbetslösheten lika mycket (Svensson, 2012 och 2014).

Svensson följer upp sina beräkningar i ett inlägg på bloggen Ekonomistas (*Hur robust är beräkningen av den högre arbetslösheten?*). Där visar han att Söderström och Vredin, genom att använda sig av Riksbankens DSGE-modell Ramses, kommer fram till att 0,2 procentenheter lägre KPIF-inflation ökar genomsnittlig arbetslöshet med 0,25 procentenheter. Då inflationen har varit ungefär 0,6 procentenheter lägre under perioden då Riksbanken uppskattade jämviktsarbetslösheten, så stämmer detta väl överens med att Riksbanken överskattade jämviktsarbetslösheten 2006 med 0,75 procentenheter. Jämviktsarbetslösheten bör således ha varit runt 6,25 procent, snarare än 7 procent 2006, enligt Svensson.

Utgår vi från arbetskostnadsökningar, vilka är teoretiskt tydligare sammankopplade till långsiktig jämviktsarbetslöshet än inflation, är det än svårare att se hur arbetslösheten kan ha varit under sin jämviktsnivå 2006-2007. Produktivitetsökningen i näringslivet 1997-2007 var i genomsnitt 3,1 procent per år¹⁹. En ökning av förädlingsvärdepriset i näringslivet på ungefär 1,4 procent per år hade varit förenligt med inflationsmålet (Lönebildningsrapporten, 2008). Detta innebär att en hållbar nivå på arbetskostnadsökning 1997-2007 var cirka 4,5 procent, förutsatt att inflationsmålet hade uppnåtts²⁰. Tabell 4.2 visar hur arbetskostnaden förändrades för privatarbetare och privat tjänstemän under denna period. Endast 2001 är arbetskostnadsökningen högre, för både arbetare och tjänstemän, än den strukturellt hållbara. Även om det lägre genomsnittet, på 2,1 procent årlig produktivitetsökning, för perioden 1980-2010 (Lönebildningsrapporten 2015) används så är arbetskostnadsutvecklingen 2004-2008 hållbar utifrån inflationsmålet.

---

¹⁹ Beräkningarna bygger på SCB:s statistik via Ekonomifakta. 1994-2006 var genomsnittet något högre, en arbetsproduktivitetsstillväxt i näringslivet på 3,5 procent per år (Lönebildningsrapporten, 2015).

²⁰ Den faktiska genomsnittliga inflationen (KPI) var 1,0 procent per år 1997-2007. Vilket ger en hållbar strukturell ökning på ungefär 3,5 procent 1997-2007. Det innebär att ökade arbetskostnader under vissa år delvis kan förklara ökad arbetslöshet, men detta beror framförallt på att inflationsmålet inte uppnåddes.

Tabell 4.2: Förändringstal av Arbetskostnadsindex för arbetare

År*	Privatarbetare	Privattjänstemän
1997	4,1	4,5
1998	2,0	6,4
1999	2,9	3,9
2000	2,8	5,0
2001	4,8	5,5
2002	3,4	3,5
2003	3,6	4,5
2004	1,6	3,3
2005	3,0	3,7
2006	2,7	2,6
2007	3,2	3,3
2008	3,2	3,1

Källa: SCB

* Sista månaden varje år jämförs med sista månaden föregående år.

Oavsett om inflation eller arbetskostnadsindex används för att uppskatta nivån på arbetslösheten när arbetsmarknaden senast var i jämvikt verkar således Riksbanken, Konjunkturinstitutet och Finansdepartementet överskatta nivån på jämviktsarbetslösheten. Osäkerheten i dessa beräkningar syns tydligt om vi går tillbaka till Konjunkturinstitutets tidigare uppskattningar (se Tabell 3.3). 2008 uppskattades jämviktsarbetslösheten till 5,7 procent. 2014 hade uppskattningen för 2008 reviderats upp till 6,6 procent (Lönebildningsrapporten, 2008 och 2014).

Det är svårt att komma undan misstanken att skattningen av jämviktsarbetslösheten påverkas kraftigt av nuvarande nivå på arbetslösheten. Därmed blir valet att ha 1999-2006 som utgångspunkt för den empiriska skattningen och 2007 och framåt som utgångspunkt för den teoretiska, känslig för tillfälliga fluktuationer i arbetslösheten.

4.2 Teoretiska beräkningarna av jämviktsarbetslösheten efter 2006

Både Riksbanken och Finansdepartementet använder sig av panelstudier över OECD-länder när de skattar effekten av att sänka a-kassan. Studierna visar en effekt på 0,08-0,16 procentenheters lägre arbetslöshet vid en sänkning av arbetslöshetsersättningen med en procentenhet. Effekten beror dock på ländernas specifika arbetsmarknadsmodeller. I Employment Outlook (OECD, 2006) ger en liknande beräkning på paneldata en effekt på 0,11 procentenheters lägre arbetslöshet vid en sänkning av a-kassan med en procentenhet. Men denna effekt är mindre i länder som investerar mer i aktiv arbetsmarknadspolitik. För Sverige minskar effekten till under det lägsta resultatet i spannet från studierna Riksbanken och Finansdepartementet lutar sig mot när hänsyn tas till Sveriges aktiva arbetsmarknadspolitik. Effekten av en procentenhets sänkning av arbetslöshetsersättningen blir i Sveriges fall 0,06 procentenheters lägre arbetslöshet. Det skulle innebära en förändring av Riksbankens estimat från 0,6-2,1 procentenheter till 0,5-0,8 procentenheters minskad jämviktsarbetslöshet på grund av sänkt a-kassa. Effekten av förändrad a-kassa är inte heller längre signifikant skild från noll.

Göran Zettergren visar också i en genomgång av paneldatastudierna att resultaten är osäkra. Den uppmätta effekten kan variera kraftigt när fler år eller en extra variabel läggs till tidsserierna (Zettergren, 2013). Även resultaten, som ett genomsnitt av OECD-länder, har ifrågasatts. Howell och Rehm (2009) kritiserar hur OECD tidigare beräknat olika länders a-

kassenivåer (Gross Replacement Rate). De visar att det med en, enligt dem, bättre indikator för ländernas a-kassenivå (Net Replacement Rate) inte finns tydliga bevis för att höjd a-kassa ökar arbetslösheten. Gross Replacement Rate (GRR) är ett mått på skillnaden mellan lön och ersättningsgrad innan skatt, mätt utan att räkna med andra potentiella inkomstersättningar, såsom bostads- och socialbidrag. Net Replacement Rate (NRR) mäter istället skillnaden på ersättningsgrad och lön efter skatt och måttet beräknas både med och utan att inkludera andra ersättningsystem. NRR inkluderar även ett mått på hur stor andel av de arbetslösa som faktiskt får arbetslöshetsersättning. Det gamla måttet, GRR har väldigt svag korrelation med det nya, bättre måttet, NRR.

Ett talande exempel på det vanskliga i att ge a-kassan alltför högt förklaringsvärde för jämviktsarbetslösheten i Sverige kommer från Göran Zettergren (2013). Zettergren använder sig av Finansdepartementets uppskattade nivå på jämviktsarbetslösheten 1991 och visar att de faktiska sänkningarna av ersättningsgraden fram till 2011 skulle lett till en jämviktsarbetslöshet på 0,5 procent. Trots a-kassesänkningar och strukturreformer²¹ har arbetslösheten 1999-2015 legat högre än den gjort någon gång under 80-talet (Zettergren, 2013). Det väcker frågetecken kring beräkningarna och de bakomliggande antaganden av vad som påverkar jämviktsarbetslösheten.

Finansdepartementet använder även mikrostudier för att visa att deras uppskattade effekt av a-kassesänkningar är rimlig. Det finns framförallt amerikanska studier som visar på signifikanta effekter av sänkt ersättningsgrad på tid i arbetslöshet. Dessa mikrostudier har dock två stora problem. En del av den uppmätta effekten kan vara en så kallad undanträngningseffekt, där de med sänkt ersättning får arbete på bekostnad av dem som inte fått sin ersättning sänkt. Försök att beräkna detta visar att mikrostudier kan överskatta effekten av sänkt a-kassa med 25 procent²² (Lalive & Landais, 2015). Det andra problemet är att mikrostudier inte fångar allt som händer när a-kassan sänks. För en liten grupp arbetslösa kan ökad sökintensitet och sänkt reservationslön leda till att de snabbare får arbete. Ska detta samband gälla för hela arbetsmarknaden krävs dock att företagen ökar sina vakanser i takt med att fler söker arbete. Huruvida detta sker kan många mikrostudier inte svara på.

Ytterligare ett problem i det här sammanhanget är att det inte går att vara säker på att amerikanska resultat håller på svensk arbetsmarknad. I Sverige har vi subventioner av arbete (förskola, föräldrapenning mm) som inte existerar i USA (Kolm & Tonin, 2014). Som nämnts tidigare har vi även en mer aktiv arbetsmarknadspolitik. Därmed blir det svårt att översätta effekter av förändrad a-kassa i USA till svenska förhållanden.

Den studie på svensk data (Carling et al, 2001) som Finansdepartementet hänvisar till ger en liknande effekt som snittet för OECD-studierna. Denna har dock andra problem, utöver de ovan nämnda. Individerna i experiment- och kontrollgrupperna är inte jämförbara och författarna visar inte att grupperna har gemensamma trender före reformen. Johansson och Selén (2001) visar också att liknande tillvägagångssätt på data från 1993 uppvisar reformeffekter innan någon reform är genomförd. Denna risk föreligger också i Carling et al (2001). Resultaten är med andra ord osäkra.

---

²¹ ”Århundradets skattereform”, Industriavtalet, minskad facklig anslutningsgrad och färre regleringar på produktmarknaden är alla exempel på strukturella förändringar som borde sänkt jämviktsarbetslösheten ytterligare enligt klassisk nationalekonomisk teori.

²² 25 procent är en undre gräns för Lalive och Landais beräkning. Mikrostudier kan överskatta effekten med mer än så på kort sikt. På längre sikt kan dock överskattningen avta något i takt med att löner anpassas fullt ut.

Sammanfattningsvis kan det konstateras att om nivån på jämviktsarbetslösheten är svår att skatta empiriskt för 2006, är det ännu vanskeligare att skatta den teoretiskt för de efterföljande åren. Framför allt är effekterna av sänkt a-kassa och jobbskatteavdragen högst tveksamma och det finns en rad andra variabler som inte tas med i beräkningarna eller som underskattas.

4.3 Fokus på a-kassa framför andra politiska reformer

”Skatten”²³ för den som går från arbetslöshet till arbete i Sverige är 76,7 procent, medan Tysklands är 63,0 procent, Storbritanniens 55,6 procent och USAs 36,6 procent. Trots det är sysselsättningsgraden högre i Sverige än i samtliga av dessa tre länder (Kleven, 2014). Detta förhållande skulle inte hålla om a-kassan hade den effekt som lyfts fram i beräkningarna av jämviktsarbetslösheten. Det innebär att antingen har a-kassan mindre effekt än som framhålls i beräkningarna, eller så missas andra, minst lika viktiga, variabler när jämviktsarbetslösheten beräknas.

En gemensam nämnare för Finansdepartementets, Konjunkturinstitutets och Riksbankens beräkningar av jämviktsarbetslösheten är deras fokus på a-kassans roll. Detta är inte konstigt, då mängder av empiriska beräkningar av a-kassans effekt på arbetslöshet har utförts och det således är lätt att hitta siffror att använda till beräkningar av jämviktsarbetslösheten. Problemet är att de missar den, något nyare, forskning som visar hur delar av välfärdsstaten faktiskt bidrar till sänkt jämviktsarbetslöshet och högre sysselsättning.

Subventionerad barnomsorg, äldreomsorg, transport och utbildning, samt generös ersättning vid föräldraledighet, knutet till arbetsinkomsten, är exempel på välfärdssatsningar som kan ha en positiv effekt på sysselsättningen. Detta gäller framför allt i de skandinaviska länderna, där möjligheten att få del av vissa av dessa subventioner kräver att du har ett arbete (Kleven, 2014, Kolm & Tonin, 2014 och Andersen, 2015).

Äldreomsorg och barnomsorg är exempel på sådant som individer väljer mellan att sköta själva, istället för att arbeta, eller köper som tjänst för att själva kunna arbeta. Om omsorgstjänsten är billig och av hög kvalitet minskar alternativkostnaden av arbete och fler kommer att arbeta. Subventionerad barnomsorg för den som arbetar (samt i viss mån subventionerad transport till och från arbete) kan jämföras med jobbskatteavdraget då det är en direkt subvention till den som har arbete (Kolm & Tonin, 2014). Föräldraförsäkringen, som baseras på tidigare inkomst och därmed ökar värdet av att ha ett arbete, kan ses på likartat sätt. När det gäller subventionerad utbildning vet vi att det är personer utan gymnasieutbildning som har högst arbetslöshet, vilket indikerar att utbildningspolitik kan ha en effekt på jämviktsarbetslösheten.

Att i beräkningarna av jämviktsarbetslösheten lyfta fram a-kassan framför välfärdssatsningar såsom förskola, äldreomsorg, utbildning och generösa transfereringssystem baserade på arbetsinkomst har en tydlig ideologisk slagsida. Om dessa olika politiska vägval kan ha snarlik effekt på jämviktsarbetslösheten är det olyckligt att statliga myndigheter har ett ensidigt fokus på den del som kan ses som högerpolitiska förslag samtidigt som de ignorerar de vänsterpolitiska förslagen.

---

²³ Den genomsnittliga skatten på att delta i arbetskraften när inkomstskatt, arbetsgivaravgift, moms mm och olika ersättningar räknas med. För en person som hade 5000 kr i månaden efter skatt som arbetslös, får ett jobb på 15 000 kr i månaden och måste betala 5000 kr i månaden i skatt på lönen är ”skatten” att gå från arbetslös till arbete $(5000+5000)/15000=67\%$.

Finansdepartementet nämner förvisso både maxtaxa på förskola, kunskapslyftet 1997-2002 samt ökade resurser till utbildning och forskning som exempel på reformer som kan minska jämviktsarbetslösheten. Problemet är att medan effekten av sänkningen av a-kassan siffersätts och tillägnas en egen avdelning i genomgången, nämns dessa andra faktorer mer i förbifarten och utan försök att beräkna deras effekter.

4.4 Persistenseffekter

En annan aspekt när det kommer till jämviktsarbetslösheten handlar om risken för kraftiga persistenseffekter av arbetslöshet. Persistenseffekter innebär att en till synes temporär ökning av arbetslösheten kan leda till en permanent ökning av jämviktsarbetslösheten. Detta kan ha flera orsaker. Arbetslösas humankapital minskar desto längre tid de är arbetslösa, dessutom kan detta humankapital till viss del vara bransch- eller företagsspecifikt. Arbetslösa är inte heller lika attraktiva för arbetsgivare, som hellre väljer personer som redan har arbete eller varit arbetslösa endast en kortare period när de anställer. Arbetslösa minskar även sin sökaktivitet ju längre arbetslöshetsperioden är (Konjunkturläget december 2011).

En av UC-modellerna som Konjunkturinstitutet och Finansdepartementet hänvisar till försöker göra en ekonometrisk uppskattning av hur stor del av den konjunkturella arbetslösheten som "spiller över" i ökad jämviktsarbetslöshet. De uppskattar att en arbetslöshet tre procentenheter över jämvikten under ett kvartal leder till ökad jämviktsarbetslöshet på 0,12 procentenheter (Mossfeldt & Österholm, 2010). Om den här modellen skulle stämma kan stora delar av ökningen i jämviktsarbetslösheten under 90-talet förklaras av att den faktiska arbetslösheten steg på grund av efterfrågechocker.

Det finns fler tecken på att persistens i arbetslösheten kan förklara Sveriges höga jämviktsarbetslöshet. Det är svårt att peka på strukturella faktorer som orsaken till ökningen av arbetslösheten i Sverige under 1990-talet. Trots allt sänktes a-kassan, lönebildningen centraliserades och produktmarknaden utsattes för större konkurrens under denna period. Allt detta strukturella faktorer som bör ha bidragit till sänkt arbetslöshet. Därför är det inte orimligt att anta att delar av ökningen i jämviktsarbetslöshet beror på långsiktiga konsekvenser av tillfälliga efterfrågechocker på 1990-talet (Mossfeldt & Österholm, 2010). Och det gäller inte endast Sverige. I Europa finns det ett samband mellan längre perioder av minskande inflation och större ökningsar av jämviktsarbetslösheten. Det finns också ett samband mellan länder som inte förde en expansiv penningpolitik och ökning av jämviktsarbetslösheten (Mankiw, 2001). Dessa samband tyder på att det inte enbart är strukturella faktorer som påverkar jämviktsarbetslösheten.

Om persistenseffekter är stora och inte tas i tillräcklig beaktning finns en risk att jämviktsarbetslösheten överskattas och felaktiga policyförslag ges. Det ska nämnas att alla myndigheter tar upp persistenseffekter som något som kortsiktigt höjer arbetslösheten. De tar dock endast upp persistens i samband med finanskrisen 2008. Risken att persistenseffekter från 90-talskrisen och IT-kraschen i början på 2000-talet kan ha lett till överskattad jämviktsarbetslöshet 2006 diskuteras inte.

4.5 Ökande inflation trots hög arbetslöshet

Ytterligare en UC-modell, som Riksbanken och Finansdepartementet hänvisar till, visar att det inte enbart är nivån på arbetslösheten jämfört med sin jämvikt som påverkar förändringen i inflation. Enligt denna modell påverkar också förändringen av arbetslösheten inflationen. Det innebär att även om arbetslösheten ligger ovanför sin jämvikt kan inflationen stiga om arbetslösheten sjunker. Effekten är enligt modellen så pass stor att skillnaden mellan den

faktiska arbetslösheten och dess jämvikt under ett år måste vara sex gånger så stor som förändringen i den faktiska arbetslösheten (Lindblad & Sellin, 2008). Om arbetslösheten sjunker med 0,5 procentenheter under ett år måste således arbetslösheten ligga tre procentenheter över sin jämvikt för att inflationen inte ska öka, om denna modell stämmer.

Modellens slutsatser stöds även teoretiskt av en av de personer som brukar beskrivas som ursprunget till begreppet ”naturlig” arbetslöshetsnivå, Phelps. Enligt Phelps ökar nominella löner i takt med både nivån på och förändringen av arbetslösheten (Phelps, 1995). Detta ska bero på att löner ligger över sin marknadsmässiga nivå för att företag vill minska omsättningen av arbetare och att företag erbjuder högre lön i samband med att de nyanställer.

Det är även möjligt att tänka sig en tillfällig prisökning när arbetslösheten minskar utan att lönerna nödvändigtvis behöver öka. Det räcker att acceptera att arbetskraft har en kortsiktigt minskande marginalprodukt²⁴ innan företag hunnit öka sina kapitalinvesteringar för att möta en ökande efterfråga. Det innebär att företag som nyanställer tillfälligt ökar sina kostnader och därmed sina priser (Rod Cross, 1995).

Detta kan påverka jämviktsarbetslösheten om inte myndigheterna tar denna effekt i beaktande. Om Riksbanken höjer räntan som svar på att inflationen ökar när arbetslösheten sjunker mot sin jämvikt kommer jämvikten inte att nås utan arbetslösheten förblir onödigt hög. Det i sin tur innebär att vi riskerar att fastna på en högre arbetslöshetsnivå med en högre jämviktsarbetslöshet. I myndigheternas beräkningar av jämviktsarbetslösheten tas denna potentiella effekt inte upp.

5. Slutsatser

Jag har gått igenom hur Finansdepartementet, Konjunkturinstitutet och Riksbanken beräknar nivån på jämviktsarbetslösheten under 2000-talet. En viktig slutsats av denna genomgång är att nivån på jämviktsarbetslösheten är oerhört svår att uppskatta. Jämviktsarbetslösheten är ett teoretiskt begrepp och nivån påverkas av strukturer på arbets- och produktmarknaden, liksom välfärdssystemens funktionssätt. I teorin påverkas den kraftigt av lönekraven och därmed av A-kassan. Samtidigt visar beräkningar av jämviktsarbetslösheten att denna följer den faktiska nivån på arbetslösheten i upp- och nedgångar, utan att bakomliggande, strukturella förändringar skett som motiverar förändringar av jämviktsarbetslösheten.

Ytterligare en slutsats i denna rapport är att myndigheterna överskattat nivån på jämviktsarbetslösheten 2006, utgångspunkten för de empiriska beräkningarna av jämvikten. För Riksbankens del riskerar det att innebära en alltför stram räntepolitik som i sin tur leder till onödigt hög arbetslöshet. En högt skattad jämviktsarbetslöshet från Konjunkturinstitutet och Finansdepartementet har en effekt på det beräknade reformutrymmet och kan därmed leda till alltför åtstramande finanspolitik. Då nuvarande nivå på arbetslösheten till viss del påverkar synen på jämviktsarbetslösheten finns en risk att åtstramande finanspolitik och penningpolitik cementerar en hög arbetslöshet.

Det är tydligt att det finns stora brister i beräkningarna av jämviktsarbetslösheten. A-kassan och jobbskatteavdraget tillskrivs en stor vikt utan att detta stämmer överens med faktiska utfall. I beräkningarna saknas alltför ofta diskussion om hur barnomsorg, äldreomsorg, utbildning, infrastruktur samt ersättningssystem knutna till arbetsinkomster kan ha en positiv

---

²⁴ Marginalprodukten kan sägas vara hur mycket produktionen ökar av att anställa en till arbetare.

effekt på sysselsättningen och sänka jämviktsarbetslösheten. Tonvikten på a-kassan och avsaknaden av beräkningar av andra reformer riskerar att leda till felaktiga eller missvisande policyförslag.

I jämviktsarbetslöshetsbegreppet kan det finnas betydande grad av persistenseffekter från tidigare lågkonjunkturer. Det finns en risk att jämviktsarbetslösheten ökar varje gång arbetslösheten blir högre på grund av negativa efterfrågechocker. För att komma tillbaka till en lägre nivå på jämviktsarbetslösheten kan det krävas en acceptans för att låta inflationen skjuta över sitt mål över en längre period. På så sätt kan långtidsarbetslösa återfå kontakten med arbetsmarknaden, återfå delar av sitt humankapital och därmed minska jämviktsarbetslösheten som uppstått på grund av persistenseffekter.

Om det är så att inflationen ökar när arbetslösheten sjunker, utan att arbetslösheten behöver ligga under sin jämviktsnivå, finns en risk att vi under 2000-talet ännu inte tillåtit arbetslösheten sjunka till sin naturliga nivå. Detta på grund av att Riksbanken höjt räntorna för tidigt. För att illustrera med ett exempel. Säg att jämviktsarbetslösheten var 5,5 procent 2006 medan faktisk arbetslöshet i slutet av 2006 var 6,5 procent. När arbetslösheten sjunker till runt 6 procent år 2007 skjuter inflationen tillfälligt över inflationsmålet. Riksbanken höjer räntorna som svar på vad som hade varit en tillfällig inflationsökning och arbetslösheten ökar. Myndigheterna slår därefter, felaktigt, fast att jämviktsarbetslösheten var runt 6,5 procent.

Slutligen finns det en annan risk med beräkningen av jämviktsarbetslösheten och dess orsaker. I avsnittet om persistenseffekter tas en observation av Mankiw upp. Nämligen att det finns ett samband mellan öknings i jämviktsarbetslösheten och restriktiv penningpolitik. I Sverige kunde vi även på 90-talet observera ett samband mellan en kraftig negativ efterfrågechock och en ökning av jämviktsarbetslösheten. Det tyder på att det inte enbart är strukturella faktorer som påverkar långsiktig arbetslöshet. Åtminstone inte om vi låter "lång sikt" vara en rimlig tidsperiod. Persistenseffekter kan dröja sig kvar i decennier, vilket innebär att det kan bli kostsamt att ignorera restriktiv finans- och penningpolitiks långsiktiga effekter på arbetslösheten.

Referenser

Andersen, Torben M., 2015, *The Welfare State and Economic Performance*, Bilaga 4 till Långtidsutredningen 2015, SOU 2015:53.

Ball, Laurence, 1997, *Disinflation and the NAIRU*, in *Reducing Inflation: Motivation and Strategy* by the National Bureau of Economic Research in in NBER Book Series Studies in Business Cycles.

Ball, Laurence, 1999, *Aggregate Demand and Long-Run Unemployment*, *Brookings Papers on Economic Activity*, 2:1999.

Bergvall, Anders, Tomas Forsfält, Göran Hjelm, Jonny Nilsson och Juhana Vartiainen, 2007, *KIMOD 1.0 Documentation of NIER's Dynamic Macroeconomic General Equilibrium Model of the Swedish Economy*, Working Paper nr. 100, Konjunkturinstitutet.

Blanchard, Olivier, 1995, *Preface* in *The Natural Rate of Unemployment: Reflections on 25 Years of the Hypothesis*, Edited by Rod Cross, Cambridge University Press.

Carling, Kenneth, Bertil Holmlund och Altin Vejsiu, 1999, *Do Benefit Cuts Boost Job Findings? Swedish Evidence from the 1990s*, IFAU Working Paper nr. 99-8, Institutet för arbetsmarknad- och utbildningspolitisk utvärdering.

Cross, Rod, 1995, *Introduction* in *The Natural Rate of Unemployment: Reflections on 25 Years of the Hypothesis*, Edited by Rod Cross, Cambridge University Press.

Espinosa-Vega, Marco A. och Steven Russell, 1997, *History and Theory of the NAIRU: A Critical Review*, Federal Reserve Bank of Atlanta, *Economic Review*, Second Quarter 1997.

Fabiani, Silvia, Alberto Locarno, Gian Paolo Oneto och Paolo Sestito, 2001, *The sources of unemployment fluctuations: an empirical application to the Italian case*, *Labour Economics* 8 259–289.

Finansdepartementet, 2011, *Hur ska utvecklingen av arbetsmarknadens funktionssätt bedömas?*, Rapport från ekonomiska avdelningen på Finansdepartementet.

Forsfält, Tomas, Jonny Nilsson och Juhana Vartiainen, 2008, *Modellansatser i Konjunkturinstitutets medelfristprognoser*, Working Paper nr. 104, Konjunkturinstitutet.

Hjelm, Göran, 2006, *Kan arbetsmarknadens parter minska jämviktsarbetslösheten? Teori och modellsimuleringar*, Working Paper nr. 99, Konjunkturinstitutet.

Hjelm, Göran & Kristian Jönsson, 2010, *In search of a method for measuring the output gap of the Swedish economy: Economic, econometric and practical considerations*, Working Paper nr. 115, Konjunkturinstitutet.

Howell, David R. och Miriam Rehm, 2009, *Unemployment compensation and high European unemployment: a reassessment with new benefit indicators*, *Oxford Review of Economic Policy*, Volume 25, Number 1, 2009, s. 60–93.

Johansson, Sten och Jan Selén, 2001, *Arbetslöshetsförsäkringen och arbetslösheten (2): Reformeffekt vid 1993 års sänkning av ersättningsgraden i arbetslöshetsförsäkringen?*, FIEF Arbetsrapportserie nr. 170.

Johansson, Tony, 2015, *Lönebildning bortom NAIRU*, Redaktör: Tony Johansson, Medverkande: Lennart Erixon, Erik Hegelund, Eckhard Hein, Marc Lavoie, C.W.M Naastepad, Servaas Storm och Josef Taalbi, Landsorganisationen i Sverige 2015.

Kleven Henrik Jacobsen, 2014, *How Can Scandinavians Tax So Much?*, Journal of Economic Perspectives, Volume 28, Number 4, Fall 2014, s. 77-98.

Kolm, Ann-Sofi och Mirco Tonin, 2014, *Benefits Conditional on Work and the Nordic Model*, Journal of Public Economics, Volume 127, July 2015, s. 115–126, The Nordic Model.

Konjunkturläget, augusti 2001, Konjunkturinstitutet.

Konjunkturläget, augusti 2002, Konjunkturinstitutet.

Konjunkturläget, december 2003, Konjunkturinstitutet.

Konjunkturläget, augusti 2004, Konjunkturinstitutet.

Konjunkturläget, augusti 2005, Konjunkturinstitutet.

Konjunkturläget, augusti 2009, Konjunkturinstitutet.

Konjunkturläget, juni 2015, Konjunkturinstitutet.

Lalive, Rafael och Camille Landais, 2013, *Market Externalities of Large Unemployment Insurance Extension Programs*, NRN working papers 2013-12, The Austrian Center for Labor Economics and the Analysis of the Welfare State, Johannes Kepler University Linz, Austria.

Lindén, Johan, 2004, *The Labor Market in KIMOD*, Working Paper nr. 89, Konjunkturinstitutet.

Lindblad, Hans och Peter Sellin, 2008, *The Equilibrium Rate of Unemployment and the Real Exchange Rate: An Unobserved Components System Approach*, Sveriges Riksbank Research Paper Series 52, Sveriges Riksbank.

Lönebildningsrapporten, 2006, Konjunkturinstitutet.

Lönebildningsrapporten, 2007, Konjunkturinstitutet.

Lönebildningsrapporten, 2008, Konjunkturinstitutet.

Lönebildningsrapporten, 2009, Konjunkturinstitutet.

Lönebildningsrapporten, 2010, Konjunkturinstitutet.

Lönebildningsrapporten, 2011, Konjunkturinstitutet.

Lönebildningsrapporten, 2012, Konjunkturinstitutet.

Lönebildningsrapporten, 2013, Konjunkturinstitutet.

Lönebildningsrapporten, 2014, Konjunkturinstitutet.

Lönebildningsrapporten, 2015, Konjunkturinstitutet.

Mankiw, N. Gregory, 2001, *The Inexorable and Mysterious Tradeoff between Inflation and Unemployment*, The Economic Journal, Vol. 111, No. 471, Conference Papers (May, 2001), s. C45-C61.

Mossfeldt, Marcus och Pär Österholm, 2010, *The Persistent Labour-Market Effects of the Financial Crisis*, Working paper nr. 117, Konjunkturinstitutet.

OECD, 2006, *Reassessing the Role of Policies and Institutions for Labour Market Performance: A Quantitative Analysis*, Chapter 7 in OECD Employment Outlook, *Boosting Jobs and Incomes*.

Pissarides, Christopher A., 2000, *Equilibrium Unemployment Theory*, second edition, Cambridge, Mass., MIT, 2000.

Penningpolitisk rapport, juli 2012, Sveriges Riksbank.

Penningpolitisk rapport, april 2015, Sveriges Riksbank.

Phelps, Edmund, 1967, *Phillips Curves, Expectations of Inflation and Optimal Unemployment over Time*, *Economica*, Vol. 34, No. 135 (Aug., 1967), s. 254-281

Phelps, Edmund, 1995, 2 - *The origins and further development of the natural rate of unemployment* in *The Natural Rate of Unemployment: Reflections on 25 Years of the Hypothesis*, Edited by Rod Cross, Cambridge University Press.

Svensson, Lars E.O., 2012, *Korrigerering av Riksbankens skattning av den långsiktigt hållbara arbetslösheten*, Appendix 2. Kommentarer från Lars E.O. Svensson, Sveriges Riksbank.

Svensson, Lars E.O., 2014, *The Possible Unemployment Cost of Average Inflation below a Credible Target*, Forthcoming in *American Economic Journal: Macroeconomics*.

Svensson, Lars E.O., 2014, *Penningpolitik och full sysselsättning*, del av projektet Full sysselsättning och solidarisk lönepolitik, Landsorganisationen i Sverige.

Svensson, Lars E.O., 2014, *Hur robust är beräkningen av den högre arbetslösheten?*, 2014-05-05, <http://ekonomistas.se/2014/05/05/hur-robust-ar-berakningen-av-den-hogre-arbetslosheten/>.

Zettergren, Göran, 2013, *TCO Granskar: A-kassan och arbetslösheten*, TCO.

Zettergren, Göran, 2014, *TCO Granskar: A-kassan och arbetslösheten (2)*, TCO.

Rapporten kan hämtas som pdf-dokument på LOs hemsida eller
beställs från LO-distribution:
lo@strombergdistribution.se
Telefax: 026-24 90 26

Maj 2016
ISBN 978-91-566-3145-0
www.lo.se

FOTO: Lars Forsstedt